

УДК 336.71

А. В. Бугаєнко,
аспірант, кафедра обліку в кредитних і бюджетних установах
та економічного аналізу, ДВНЗ "Київський національний
економічний університет ім. В. Гетьмана"

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ГОТІВКОВИМИ КОШТАМИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ФІНАНСОВОМУ МОНІТОРИНГУ В БАНКАХ УКРАЇНИ

У статті розглядається порядок відображення у бухгалтерському обліку операцій з готівковими грошовими коштами. Наведено банківські проведення операцій з готівкою, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу згідно з Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму". Надано роз'яснення щодо окремих операцій, які підлягають обов'язковому контролю.

In the article show how the operations with cash are reflect in accounting. Bank's transactions with cash which are the subjects of the bound financial monitoring under the Law of Ukraine "On Prevention from and Counteraction to legalization of income, Obtained through Criminal Activity (Money Laundering)" are given. An explanation according some transactions which are the subject of a bound control are given.

Keywords: accounting, cash, cashier's office, financial monitoring, bound control.

ВСТУП

Низка питань практики бухгалтерського обліку операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, потребують дослідження і роз'яснення. Актуальність, теоретичне та практичне значення цієї проблеми, необхідність розробки методики обліку операцій банків, що підлягають обов'язковому контролю, визначили вибір теми на напрям наукового дослідження.

Операції, що здійснюються через касу банку є одними із основних та традиційних напрямів банківської діяльності.

У статті наведено методику відображення у балансі банку таких готівкових операцій, як купівля (продаж) чеків, дорожніх чеків та інших платіжних засобів за готівковий розрахунок, зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого або наступного операційного дня іншій особі.

У розробку питань бухгалтерського обліку та, зокрема, обліку готівкових операцій вагомий внесок зробили вітчизняні вчені Ф.Ф. Бутинець [1], А.М. Герасимович [10], А.М. Кіндрацька [5], С.М. Лобозинська [8], О. Савченко [4]. Питаннями організації фінансового моніторингу в банківських установах займалися О.М. Бережний [11], С.О. Дмитров [11], М.В. Колдовський [6]. Однак у літературі існує брак розробок, які мали б рекомендації щодо відображення операцій, які підлягають фінансовому моніторингу у балансі банку.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Додаткових досліджень потребують питання: визнання готівкових операцій; визначення об'єктів фінансових операцій, що згідно з Законом № 2258-VI [2] підлягають фінансовому моніторингу; порядок відображення таких операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

Метою дослідження є розкриття інформації у балансі банку про операції з готівковими коштами, які підлягають фінансовому моніторингу у відповідності до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, або фінансуванню тероризму" (далі — Закон про легалізацію).

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогодні більшість українських банків є універсальними фінансовими установами, які спроможні якісно виконувати близько 40—50 видів операцій і послуг. Але, не дивлячись на таке різноманіття, всі банківські операції можуть бути об'єднані за функціональними ознаками у відповідні групи операцій, основними з яких є: кредитні, депозитні, посередницькі, інвестиційні, міжбанківські, засновницькі та розрахунково-касові [3, 63]. Саме до останніх належить прийняття готівкових коштів для зарахування на рахунки клієнтів або здійснення операцій без відкриття поточного рахунку та видача готівки через касу банку.

До грошових активів належать кошти в касі або в скарбниці банку, грошові документи, залишки коштів на кореспондентському та інших рахунках у Національному банку України. Грошові кошти та кошти в НБУ — це активи, які банки можуть безпосередньо використовувати для здійснення платежів за дорученням клієнтів або власних платежів, на вимогу вкладників спрямовувати для повернення депозитів та погашення інших зобов'язань.

Готівкові кошти — це єдиний вид активу, який не потребує додаткових оцінок і є юридично закріпленим платіжним засобом [15].

У бухгалтерському обліку операції з готівкою банки відображають за відповідними балансовими рахунками розділу 10 Готівкові кошти Плану рахунків банків України. Рахунки групи 100 "Банкноти та монети" призначені саме для обліку готівки в національні та іноземних валютах. За дебетом проводяться суми готівки, що вносяться до операційної каси або програмно-технічного комплексу самообслуговування для зарахування на рахунки банку (філії) та рахунки клієнтів.

Порядок і вимоги щодо здійснення банками та їх філіями касових операцій у національній та іноземній валютах встановлено Інструкцією "Про касові операції в банках України" № 337 від 14.08.2003р. [13].

Проте окремі готівкові операції: сплата податкових, страхових, комунальних платежів, виручка торговельних та побутових організацій, добровільні внески від населення та організацій, суми держмита проводяться через балансовий рахунок 2902 "Кредиторська заборгованість

Таблиця 1. Виявлення операцій з грошовими коштами в готівковій формі, які підлягають фінансовому моніторингу

Код та назва ознаки фінансового моніторингу	Відображення в балансі банку
Код 1012 — купівля інших подібних платіжних засобів ¹ за готівку	Дт рахунки 1001, 1002, 2902, 2920 Кт рахунки 2605, 2625, 2655
Код 1020 — продаж чеків за готівку	Дт рахунок 2909 Кт рахунки 1001, 1002
Код 1021 — продаж дорожніх чеків за готівку	Дт рахунок 1819, 2809 Кт рахунки 1001, 1002, 1003
Код 1022 — продаж інших подібних платіжних засобів за готівку	Дт рахунки 2605, 2625, 2655 Кт рахунки 1001, 1002, 2902, 2920
Код 1031 — зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого операційного дня іншій особі	1) Дт рахунки 1001, 1002, 1004, 2902 Кт рахунки груп 252, 253, 254, 255, 256, 257, а також рахунки 2600, 2601, 2602, 2604, 2605, 2625, 2620, 2650, 2651, 2652, 2655 2) Дт рахунки груп 252, 253, 254, 255, 256, 257, а також рахунки 2600, 2601, 2602, 2604, 2605, 2625, 2620, 2650, 2651, 2652, 2655 Кт поточні, депозитні, карткові рахунки фізичних та юридичних осіб, а також рахунки банку з обліку кредиторської заборгованості та операцій з купівлі іноземної валюти, рахунки казначейства
Код 1032 — зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом наступного операційного дня іншій особі	1) Дт рахунки 1001, 1002, 1004, 2902 Кт рахунки груп 252, 253, 254, 255, 256, 257, а також рахунки 2600, 2601, 2602, 2604, 2605, 2650, 2625, 2620, 2651, 2652, 2655 2) Дт рахунки груп 252, 253, 254, 255, 256, 257, а також рахунки 2600, 2601, 2602, 2604, 2605, 2650, 2625, 2620, 2651, 2652, 2655 Кт поточні, депозитні, карткові рахунки фізичних та юридичних осіб, а також рахунки банку з обліку кредиторської заборгованості та операцій з купівлі іноземної валюти, рахунки казначейства

¹ Інший платіжний засіб — це платіжна картка, мобільний платіжний інструмент, інший платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держатель цього інструменту здійснює платіжні операції з рахунку платника або банку, а також інші операції, установлені договором з банком.

авторська розробка.

за прийняті платежі". Згідно з правилами Інструкції № 280, банківський рахунок 2902 "Кредиторська заборгованість за прийняті платежі" не є клієнтським, а використовується, як транзитний рахунок, для обліку платежів на час до перерахування їх за призначенням у відповідності з нормативно-правовими актами або договорами [14].

Законом про легалізацію, фінансовий моніторинг поділяється на обов'язковий та внутрішній [2].

Фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, якщо сума, на яку вона проводиться, дорівнює чи перевищує 150000 гривень або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 150000 гривень, та має одну або більше ознак, визначених статтею 15 цього Закону. Наказом Держфінмоніторингу України, кожній операції присвоєно свій код ознаки [9].

До операцій з грошовими коштами у готівковій формі, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу належать: купівля-продаж чеків, дорожніх чеків або інших подібних платіжних засобів за готівку; зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим пере-

казом того самого або наступного операційного дня іншій особі; обмін банкнот, особливо іноземної валюти, на банкноти іншого номіналу [2].

Операції з приймання готівки від клієнтів через банківську касу відображається в бухгалтерському обліку на підставі первинних документів: об'яви на внесення готівки, прибуткового касового ордеру, заяви. Операція з обміну банкнот, на банкноти іншого номіналу у бухгалтерську обліку не відображається, оскільки, фактично не впливає на залишок готівки у касі. Інформація щодо інших фінансових операцій знаходить відображення у балансі банку.

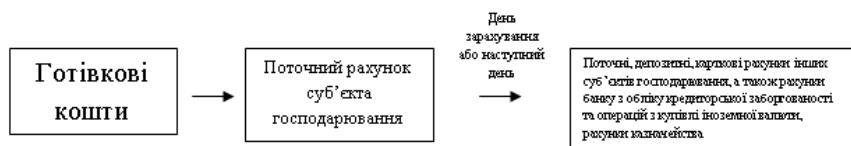
При здійсненні аналізу операцій на відповідність обов'язковому фінансовому моніторингу код 1010 "Купівля чеків за готівку" та код 1011 "Купівля дорожніх чеків за готівку" на практиці зручно мати перелік відповідних балансових рахунків. Зокрема, до них належать:

1011 А — Дорожні чеки в касі банку;

1012 А — Дорожні чеки в касі відділень банку;

1013 А — Дорожні чеки в обмінних пунктах.

Відповідно, операції, що відпов-

Рис. 1. Умови виконання ознаки 1031 (1032)

авторська розробка.

ідають ознаці, будуть відображатись на цих балансових рахунках у кореспонденції з рахунками "каси".

Відображення інших операцій з готівковими грошовими коштами, що підпадають під дію Закону про легалізацію, на балансових рахунках банку досить специфічне, та, в окремих випадках, може здійснюватись через транзитні рахунки тому, для наглядності, їх узагальнено в табл. 1.

Найскладнішою для виявлення є операція за ознакою 1031 (1032) "зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого або наступного операційного дня іншій особі", оскільки ознака виконується за умови наявності не менше двох операцій, зарахування готівкових коштів та подальший їх переказ іншій особі того самого або наступного дня. Водночас сума переказу коштів, здійснена протягом дня внесення готівки або наступного, повинна дорівнювати чи перевищувати суму зарахованих готівкових коштів [7]. Однозначного бухгалтерського проведення, що свідчило б про виконання ознаки — немає, однак, схематично ознака має вигляд рис. 1.

Зарахування на рахунок клієнта шляхом інкасування виручки не розглядають на можливість відповідності ознаці. Інкасація коштів — це збирання та доставка інкасаторами згідно з укладеними з клієнтами договорами валютних цінностей клієнтів до каси банківської установи та у зворотному напрямку [12]. У такому випадку готівкові кошти спочатку зараховуються на внутрішньобанківський рахунок 1005 "Банкноти та монети, інкасовані до перерахування", а вже потім перераховуються на рахунок клієнта, тобто, фактично, кошти на рахунок клієнта зараховуються в безготівковій формі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, операції з грошовими коштами, які прийняті від клієнтів для подальшого зарахування на власні поточні рахунки, рахунки інших юридичних і фізичних осіб або на відповідний рахунок банку, а також прийняття платежів від населення для переказу без відкриття рахунку є готівковими операціями банку.

У статті наведено типові проводи для відображення операцій, що здійснюються через касу банку, які відповідають ознакам фінансового моніторингу. При розгляді порядку обліку готівкових коштів встановлено, що для цього призначені не лише рахунки групи 100 "Банкноти та монети", а й транзитний рахунок 2902 "Кредиторська заборгованість за прийняті платежі".

Оскільки законодавча база, що регулює питання протидії легалізації

доходів, одержаних злочинним шляхом досить складна та має низку нюансів, питання відображення в обліку операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, не втрачають своєї актуальності. Перспективним способом їх виявлення є розробка комп'ютерних алгоритмів, які на закритті операційного дня банку аналізують здійсненні бухгалтерські проведення та відбирають операції, які з найбільшою ймовірністю відповідають ознакам фінансового моніторингу.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Бутинець Ф. Ф. — Житомир: ПП "Рута", 2003. — 726 с.
2. Закон України Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму 18 травня 2010 року № 2258-VI — IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2258-17&p=1293109578158346>
3. Зінченко В.В. Моделі сучасних форм оптимізації операцій на банківських рахунках / Зінченко В.В. // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. — 2009. — № 2. — С. 63—73.
4. Касові операції: монографія / О. Савченко, Н. Борщ, В. Мякота. — 2-ге вид. пероб. і доп. — Х.: Фактор, 2003. — 276 с.

5. Кіндрацька А.М. Облік у банках: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Кіндрацька А.М., Семениченко Ю.К., Тяхляєва М.Ю. — К.: КНЕУ, 2006. — 404 с.

6. Колдовський М. В. Оцінка ризику клієнта банку на предмет можливості ним проводити операції по легалізації доходів / М. В. Колдовський, О. М. Ващенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Т. 24 / УАБС НБУ. — Суми, 2009. — С. 181—189.

7. Лист Повідомлення Національного банку України у зв'язку з численними зверненнями банків щодо роз'яснення Національним банком окремих норм законодавства з питань запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом від 19.11.2003 № 48-012/584-8492 [Електронний ресурс] // Національний банк України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0181-07>

8. Лобозинська С.М. Облік і аудит у банку: навч. посібник / С.М. Лобозинська. — К.: Знання, 2007. — 630 с.

9. Наказ Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та Інструкції щодо їх заповнення від 26 серпня 2010 року № 148 [Електронний ресурс] // Державний комітет фінансового моніторингу України. — Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=35&doc_id=346&lang=uk&page=1

10. Облік та аудит у комерційних банках: навчальний посібник / Ред. А. М. Герасимович. — Львів: Фенікс, 1999. — 512 с.

11. Оцінка та управління ризиком використання послуг для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму в комерційному банку: монографія / за заг. ред. О.М. Бережного; [С.О. Дмитров, О.В. Меренкова, Т.А. Медвідь, О.М. Ващенко]. — Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. — 114 с.

12. Постанова, Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах України, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 14.02.2007 № 45 [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0181-07>

13. Постанова, Інструкція Про касові операції в банках України від 14.08.2003 р. № 337 [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0768-03>

14. Постанова Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України від 17.06.2004 № 280 [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0918-04>

15. Трофименко В. Бухгалтерський облік операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України / Трофименко В. / Вісник Національного банку України. — 2007. — № 4. — С. 46—52.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2011 р.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

- відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, службова і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;
- УДК;
- назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;
- коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;
- ключові слова;
- текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обґрунтовуються наукові результати), висновки (вказується наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;
- обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;
- обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);
- шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;
- ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;
- разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант на CD носії або електронною поштою. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29
для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; economy_2008@ukr.net
Тел.: (044) 458-10-73, 223-26-28, 537-14-33